

ΜΕΡΟΣ Γ΄ : ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ. Η ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΚΑΙ ΕΥΛΑΒΕΙΑ

1. Εισαγωγή

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να εξετάσουμε τη σχέση της Θεοδώρας με την εκκλησία, και να αποδείξουμε εάν η «ευσέβεια»¹, και «ευλάβειά»² της προς τον Θεό υπήρχαν έμφυτες μέσα της ή απλά αποτελούσαν μέρος του πρωτοκόλλου, καθόσον την εποχή εκείνη η θρησκεία κατείχε σημαντική θέση στον βίο μιας προνοητικής και προσεκτικής αυτοκράτειρας. Τοιουτοτρόπως, εμβαθύνοντας στα κείμενα των ιστορικών και μυθιστοριογράφων που συμμετέχουν στη μελέτη μου και αναλύοντας και συγκρίνοντας τις απόψεις τους, πιστεύω πως θα μπορέσω να φθάσω σε, έστω και μερική, ερμηνεία του ιστορικού φαινομένου «Θεοδώρα». Να αποδείξω ότι η αγάπη, ο βαθύς σεβασμός ή ακόμη και το δέος προς τον ανώτατο δημιουργό και τα θεία, δεν νοούνταν από τη Θεοδώρα ως απλά καθήκοντα, αλλά τουναντίον υπήρξαν, ίσως, οι βασικές αρετές που καθόρισαν τη ζωή της και έγιναν αιτία να αποκαλεσθεί «αγία», «οσία» και «Δέσποινα» των βυζαντινών υπηκόων της.

2. Βασική αρχαία πηγή

Προκόπιος

Στο κείμενο του Προκοπίου οι λέξεις «ευσέβεια» και «ευλάβεια» ουδόλως αναφέρονται και, ίσως, δικαιολογημένα. Διότι, κατά την άποψή μου, στο συγκεκριμένο ιστορικό λιβελλογράφημα της *Απόκρυφης Ιστορίας* όπου ο

¹Σύμφωνα με το λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη, *ευσέβεια* σημαίνει τον σεβασμό και τη αφοσίωση της Θεοδώρας, εν προκειμένω, στον Θεό: βλ. Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, σ. 695.

²Ευλαβής είναι εκείνος που χαρακτηρίζεται από θεοσεβή φόβο και βαθύ σεβασμό για τον Θεό και οτιδήποτε σχετίζεται με Αυτόν: Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, σ. 691.

χρονικογράφος επιτίθεται στην πρώην μιμάδα διαρκώς και απαισχυντικά από την παιδική της ακόμη ηλικία, η οιαδήποτε αναφορά σε τέτοιες ιδιότητες θα αμφισβητούνταν ως, μάλλον, αναληθής και παράταιρη. Έτσι, στην εξιστόρηση του Καισαρέα ιστορικού, κάθε λέξη που θα προσδιόριζε την ύπαρξη θρησκευτικότητας στη Θεοδώρα αποκλείεται, ενώ, αντίθετα της αποδίδονται μειωτικοί χαρακτηρισμοί, συνεπαγόμενοι από τα πολλά και εις βάρος της ανίερα περιστατικά.³

Κατά τον Προκόπιο, θεωρείται σχεδόν αδύνατο για τη Θεοδώρα της *Απόκρυφης Ιστορίας*, μια γυναίκα με γονείς τέτοιας «ελαστικής» ηθικής, ασελγή και «ευματαχειρίστη» από την εποχή της παιδικής της ηλικίας, να αισθάνθηκε έστω και την ελάχιστη ευσέβεια και ευλάβεια ενώπιον του Θεού. Ακόμη και μετά τον γάμο της με τον Ιουστινιανό και παρότι δεν ξέχασε ποτέ το μιαρό παρελθόν της, εν τούτοις, δεν μετάνιωσε αλλά ούτε και συνετίσθηκε από τις ανείπωτες εμπειρίες του πρώην ανίερου βίου της. Αντίθετα, τις «παρά φύσει» και «επί χρήμασι» συνουσίες της με «αναρίθμητους» άνδρες καθώς και τις πολλές εκτρώσεις, ακολούθησαν οι αμαρτίες του πνεύματος και του νού. Η ίδια, ως αδελφή ψυχή του συζύγου της,⁴ τη μεγαλύτερη περίοδο της υπέρτατης αρχής της την ανάλωσε σε φιλαρχία, έπαρση και αλλαζονική συμπεριφορά. Σε αδικίες, μνησικακίες και εκδικητικότητα αλλά και απληστία, ψέμματα, μηχανορραφίες, οικειοποιήσεις περιουσιών και, το αίσχιστο, έως και φονικά.⁵ Τοιουτοτρόπως, η «ανέλπιστα» τυχερή Θεοδώρα, αμέσως έπειτα από τον γάμο της με τον Ιουστινιανό, απέδειξε και δυστυχώς για μια επιπλέον φορά ότι «καθίστατο μάλλον αδύνατο για μια ηθικά πορωμένη εταίρα να μετανιώσει και να αλλάξει νοοτροπία όσο και χαρακτήρα. «*Δόξαν δS βέβαιον Αμφq τ" Χριστ" Vχειν Tδόκει...εCσεβειν ταύτ" αμφq τΑ θειον ο2όμενος*». Σύμφωνα με τον Προκόπιο, στην *Απόκρυφη Ιστορία*, σε κάποιες εκκλησιαστικές τελετουργίες, ίσως να υπήρξαν κάποιες σκηνές ευσέβειας, ευλάβειας και θρησκευτικής κατάνυξης του αυτοκρατορικού ζεύγους. Εν τούτοις», ο Καισαρέας χρονικογράφος στην εξιστόρησή του, ισχυρίζεται πως κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατο να υφίστατο αληθινά, παρά μόνο επίπλαστα και για το «θεαθήναι».⁶

³Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. IX, 1-54, σσ. 102-120, πρβλ. κεφ. X, 1-23, σσ. 120-128, του ιδίου.

⁴βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. X, πργφ. 11-14, σ. 124.

⁵βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. X, πργφ. 15-23, σσ. 126-128.

⁶βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. IX, πργφ. 1-53, σσ. 102-118, πρβλ. κεφ. X, πργφ. 1-23, σσ. 120-128, πρβλ. κεφ. XIII, πργφ. 4 -5, σσ. 156-158, του ιδίου.

Όπως, άλλωστε, έγινε αντιληπτό από την παραπάνω εξιστόρηση γεγονότων, ο Προκόπιος πιστεύει ότι δεν υπήρξε καμμία ουσιαστική σχέση της Θεοδώρας, όπως και του Ιουστινιανού φυσικά, με την Εκκλησία και κατ' επέκταση με όλες εκείνες τις «ιεροπρεπείς» ιδιότητες που αφορούν τον Κύριο και τη λατρεία του.

3. Σύγχρονοι Βυζαντινολόγοι - Ιστορικοί Συγγραφείς – Μυθιστοριογράφοι

3.1 C. Diehl

Όπως προαναφέρθηκε, η θρησκεία και η λατρεία των θείων επιβεβαιώνεται ότι κατελάμβανε σημαντική θέση στη ζωή μιας βυζαντινής γυναίκας και ιδιαίτερα αυτοκράτειρας.⁷ Ίσως γι αυτό ο C. Diehl ισχυρίζεται ότι στις μεγάλες θρησκευτικές εορτές και δοξολογίες, ο λαός της Κωνσταντινούπολης έβλεπε τη Θεοδώρα, ντυμένη με την πορφύρα της, χρυσοστολισμένη και με μεγάλη συνοδεία, να πηγαίνει κάθε φορά και σε έναν από τους πολλούς και επιβλητικούς ναούς της πρωτεύουσας. Εκεί, στους ιερούς τούτους χώρους, η αυγούστα προσερχόταν είτε για να εγκαινιάσει μια καινούργια εκκλησία, είτε για να τιμήσει το λείψανο κάποιου αγίου, ή και να λάβει τις ευχές και την ευλογία κάποιου θαυματουργού ασκητή. Πολλές φορές, εξιστορεί ο Γάλλος βυζαντινολόγος, η Θεοδώρα αλλά και ο Ιουστινιανός, σε στάση προσευχής και ικεσίας, ευχαριστούσαν τον Κύριο για νίκες του στρατού τους. Άλλοτε πάλι και ντυμένοι πένθιμα, παρακαλούσαν τον Θεό να σταματήσει τους λοιμούς, σεισμούς και τις πλημμύρες που έτυχε να ταλανίζουν την αυτοκρατορία.⁸

Ο C. Diehl, σε αντιπαράθεση με τον «τακτικισμό» του Προκοπίου⁹ που αρνούνταν κατηγορηματικά έστω και τον ελάχιστο συσχετισμό της Θεοδώρας με την πραγματική αγάπη και σεβασμό προς τον Θεό, τοποθετεί την αυγούστα στο βάθρο της «επίλεκτης» του Παντοκράτορα. Την προσδιορίζει ως απεσταλμένη της Θείας

⁷βλ. C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. III, κεφ. I, σσ. 139-140, πρβλ. Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινόν Βίος και Πόλιτισμός, Η εκ Της Οικίας Εξοδος των Γυναικών*, σσ. 170-171.

⁸C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. III, κεφ. I, σ. 139.

⁹βλ. C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. III, κεφ. I, σσ. 139-142, πρβλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. 15-17, 1-39, 1-28, 1-45, σσ. 176-210.

Πρόνοιας η οποία, ως αδιαμφισβήτητη άνασσα, θα καθοδηγούσε τους υπηκόους της, θα λάμβανε ενεργό μέρος στις εκκλησιαστικές υποθέσεις και, κατ' επέκταση, θα ζούσε μια πραγματικά σεπτή και εκκλησιαστική ζωή. Κατά τον Γάλλο ιστορικό η Θεοδώρα, εξαιρετικά εθιμοτυπική, όσο και δεισιδαίμων σαν τον σύζυγό της, πίστευε πως τόσο εκείνη όσο και ο Ιουστινιανός ετύγχαναν της ιδιαίτερης φροντίδας του Θεού, που ορισμένες φορές, ακόμη και με θαύματα,¹⁰ τους έσωζε τη ζωή και διαρκώς τους προστάτευε. Έτσι η αυτοκράτειρα, εύστροφη αλλά και αντιλαμβανόμενη τη σημαντικότητα των θεολογικών ζητημάτων σε ένα κράτος χριστιανών, επεδόθη με ζήλο και ευλάβεια στα θρησκευτικά της καθήκοντα. Από τον C. Diehl καταγράφεται ότι η ειλικρινά ευσεβής και καλή βυζαντινή, Θεοδώρα, σεβόταν όχι μόνο τους ιερωμένους, τους αυστηρούς μοναχούς, αλλά και τις ευλαβείς, αφοσιωμένες στον Κύριο ερημίτισσες που απαρνήθηκαν τα εγκόσμια για να γίνουν άγγελοι του Θεού και «*υπήκοοι του ουρανού*». Όλους αυτούς η Θεοδώρα τους θαύμαζε και τους ευγνωμονούσε, διότι ενάρετοι και απαλλαγμένοι όντες από τα «ανθρώπινα», με τις νηστείες και προσευχές τους απάλειφαν τα αμαρτήματα των κοινών θνητών.¹¹

Αντιδιασταλτικά και πάλι με τον Καισαρέα ιστορικό, ο Γάλλος βυζαντινολόγος για να αποδείξει όχι μόνο την ευσέβεια της Θεοδώρας προς τον Θεό αλλά και την ευλάβειά της, τον βαθύ δηλαδή σεβασμό και το δέος της προς τη χάρη και τη θαυματουργή δύναμη του Παντοδύναμου, επικαλείται τη «μοναδική» σχέση της αυγούστας και του Ιουστινιανού με τους ασκητές. Αποφαίνεται ότι το ζεύγος των αυτοκρατόρων θαύμαζε τη ζωή τούτων των ανθρώπων γιατί είχαν τη δυνατότητα να έρχονται σε άμεση επαφή με τον Κύριο και να εξαγνίζονται. Έτσι, ιδίως η Θεοδώρα, συχνά τους προσκαλούσαν στο «Ιερόν Παλάτιον», συζητούσαν μαζί τους πνευματικά και, επιπλέον, βασίζονταν πολύ στις θαυματουργές τους ιδιότητες. Στο σημείο αυτό, ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται η πίστη της μονάρχισσας προς τον Σύρο μοναχό Ζωορά¹² που κάποια στιγμή θεράπευσε τον άρρωστο Ιουστινιανό, καθώς και προς τον «άγιο» της Παλαιστίνης, Σάββα, τον οποίο παρεκάλεσε να

¹⁰C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. III, κεφ. I, σ. 140.

¹¹C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. III, κεφ. I, σσ. 140-141.

¹²Ο Ζωοράς, ο οραματιστής, μονοφυσίτης και καταδιωγμένος μοναχός, θέλοντας να διαμαρτυρηθεί για την ασεβή και απαράδεκτη Σύνοδο της Χαλκηδόνας, μίλησε άσχημα στον Ιουστινιανό και τον κατηγορήσε ως διώκτη των πιστών. Ο αυτοκράτορας οργισμένος και μη θέλοντας να τιμωρήσει έναν ιεραπόστολο, του ζήτησε κάποιο θεϊκό σημείο για την αλήθεια των λόγων του, όπερ και έγινε. Την επόμενη ημέρα ο Ιουστινιανός τρελάθηκε, θεραπεύθηκε δε από τον Ζωορά και έπειτα από την προς εκείνον ικεσία της Θεοδώρας για τη σωτηρία του συζύγου της: βλ. C. Diehl, μέρ. II, κεφ. I, σσ. 51-52.

διαμεσολαβήσει στον Θεό για να αποκτήσει τον γιο και διάδοχο του Ιουστινιανού. Εν τούτοις, κατά τον C. Diehl, μνημιώδης παραμένει η ανεξήγητη αφοσίωση της Θεοδώρας με τον ιδιόρρυθμο, απύ και φανατικά ευλαβή θεολόγο Μαρά, τον μοναδικό ίσως άνθρωπο που τόλμησε να θίξει και με βαρείς μάλιστα χαρακτηρισμούς, τους βασιλείς μέσα στο ίδιο τους το παλάτι.¹³

Είναι σχεδόν ανεξήγητο, περιγράφει ο C. Diehl, το γεγονός ότι η Θεοδώρα, μολοντί «φύσει» αλλαζονική και εγωϊστικά υπερήφανη, όχι μόνο δεν οργιζόταν με τις προσβολές που της απέδιδαν κάποιοι ασκητές αλλά, τουναντίον, με σέβας, υπομονή και ταπεινοφροσύνη τις αποδεχόταν. Έτσι έπραξε και στην περίπτωση της θεολογικής «επανάστασης» του Μαρά, όταν η ίδια, αντί να γίνει έξαλλη με την περιφρόνησή του μοναχού προς το πρόσωπο των βασιλέων και με την άρνησή του να δεχθεί τα όσα του προσέφεραν, εν τούτοις εκείνος αντέδρασε διαφορετικά. Τότε η Θεοδώρα, χάρη στην ευλάβειά της και αισθανόμενη δέος και θαυμασμό για την αγιοσύνη και την, κατ' αυτήν, δύναμη του αυστηρού Μαρά, αντί να χάσει την ψυχραιμία της και επιδοκιμάζοντας την αγνότητα του χαρακτήρα του, δεν δίστασε να του ζητήσει συγνώμη ενώπιον όλης της αυλής του «Ιερού Παλατίου». Έπειτα η αυγούστα, σύμφωνα πάντα με τον C. Diehl, αφού πρώτα άφησε τον Μαρά ήσυχο και αποτραβηγμένο στη νηστεία και προσευχή του, κατόπιν, εξ αιτίας των γενναίων κατορθωμάτων του, του έκτισε μοναστήρι. Εκεί, ο «ανιδιοτελής» γνήσιος κήρυκας του λόγου του Θεού έζησε ταπεινά, με τη συνέχιση των μαρτυριών της σάρκας του και βοηθώντας τον κάθε κατατρεγμένο πιστό μέχρι και του θανάτου του, περίπου το 542 μ.Χ. Κατά τον Γάλλο βυζαντινολόγο, η κηδεία του μοναχού Μαρά που πέθανε λόγω του μεγάλου λοιμού που ενέσκηψε στη χώρα, κατόπιν επιθυμίας της Θεοδώρας και του Ιουστινιανού, έγινε με τιμές και λαμπρότητα, ενώ η απώλεια του θεωρήθηκε «εθνική συμφορά».¹⁴

Η Θεοδώρα του C. Diehl η πάντα στηριζόμενη στη σύμπραξη των ιερομονάχων, σε αντίφαση με την άποψη του Προκοπίου απεδείχθηκε φιλόανθρωπος και ευεργέτης,

¹³ Αντίστοιχη με την ανωτέρω περίπτωση του μοναχού Ζωορά, υπήρξε εκείνη του ερημίτη Μαρά από την Αίγυπτο που, διωγμένος από το ασκητικό του κελλί εξ αιτίας των διωγμών των μονοφυσιτών, παρουσιάσθηκε ενώπιον της Θεοδώρας και του Ιουστινιανού και τους μίλησε άκρως χυδαία και υβριστικά. Εν τούτοις, όμως, ο θρησκόληπτος ερημίτης, αντί να τιμωρηθεί έτυχε της απόλυτης επιδοκμασίας των αυτοκρατόρων: βλ. C. Diehl, *Θεοδώρα*, μερ. II, κεφ. I, σσ. 50-51.

¹⁴ C. Diehl, *Θεοδώρα*, μερ. III, κεφ. I, σσ. 141-143.

αφιερωμένη σε αγαθοεργίες καθώς και στην πραγμάτωση κοινωφελών ιδρυμάτων. Τοιουτοτρόπως, έκτισε μονές, νοσοκομεία, ορφανοτροφεία καθώς και άσυλα διανοητικά ασθενών υπηκόων. Εκτός από τις ευγενείς χρηματικές και υλικές παροχές που έκανε προς όλα τα ανωτέρω δημιουργήματά της, η αυτοκράτειρα κατασκεύασε ακόμη βασιλικές, ξενοδοχεία-καταλύματα για τους πτωχούς επισκέπτες της Κωνσταντινούπολης, μέχρι και μοναστήρι μέσα στο «Ιερόν Παλάτιον». Χαρακτηριστικά μάλιστα δείγματα της αφειδούς σε δωρεές ευεργετηματικής πολιτικής της Θεοδώρας, θεωρούνται η διάθεση ενός «τεράστιου» κτήματος στον ιερομόναχο Ζωορά, η προσφορά έπαυλης στον πατριάρχη Αλεξανδρείας Θεοδόσιο για χρήση καταφυγίου των άπορων αρρώστων και, τέλος, μια κατοικία στο κέντρο της Πόλης, ως χάρισμα στον θεολόγο Ιάκωβο Βαραδαίο. Όμως, σύμφωνα με την ενθουσιώδη εξιστόρηση του Γάλλου ιστορικού σχετικά με τα κατασκευαστικά έργα που οφείλονται στη μοναρχία της Θεοδώρας, μνημειώδες όσο και «εκπληκτικό» κομψοτέχνημα βυζαντινής αρχιτεκτονικής αποτελεί, κατά την άποψή μου, η εκθεμελίωση ανοικοδόμηση του ναού των Αγίων Αποστόλων, Ανδρέου, Λουκά και Τιμοθέου,¹⁵ που θεμελιώθηκε το 536 μ. Χ. περίπου και εγκαινιάστηκε το 550, ήτοι δύο έτη μετά το θάνατο της αυγούστας το 548 μ. Χ.¹⁶

Ο C. Diehl αποφαινεται πως η Θεοδώρα, παρότι, σύμφωνα με τους ανατολικούς χρονικογράφους, υπήρξε μια «ευσεβεστάτη» ηγεμόνισσα αγάπης, πίστης και ανυπόκριτου θαυμασμού και δέους προς τον Θεό, τον Χριστό και τα «θεία», εν τούτοις, άλλοι συγγραφείς και κυρίως δυτικοί «ορθόδοξοι» Λατίνοι, την εξύβρισαν και την καταράστηκαν ως «ύποπτη αιρετική» και ασεβή. Στο σημείο αυτό ο Γάλλος βυζαντινολόγος, παρεμβαίνοντας και πάλι και αυτή μάλιστα τη φορά «ιδιαίτερα αισθητά», πιστεύω, εικάζει πως πράγματι η Θεοδώρα φαινόταν να κλίνει στον μονοφυσιτισμό και να υποστηρίζει όλους σχεδόν τους αιρετικούς. Όμως ταυτόχρονα, ταγμένη στο συμφέρον του κράτους και αναλογιζόμενη τους κινδύνους που, ίσως, επέφερε η φανατική καταδίωξη του κάθε μη ορθόδοξου χριστιανού στη χώρα από τον άκρα ριζοσπαστικό Ιουστινιανό, τότε, ανεξάρτητα από τις θεολογικές της δοξασίες, αντέδρασε συνετά. Εφαρμόζοντας μια μετριοπαθή πολιτική, κατάφερε, όχι

¹⁵ Από τον C. Diehl καταγράφεται ότι η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, αρχικά είχε κτισθεί από τον αυτοκράτορα Μεγάλο Κωνσταντίνο. Κατόπιν ο γιος του, αφού είχε πρώτα μεταφέρει και τοποθετήσει εκεί, σε χρυσό φέρετρο, τα λείψανα των Αγίων Ανδρέου, Λουκά και Τιμοθέου, κατόπιν θεώρησε πρόπον να ενταφιασθούν στον ίδιο τόπο και ο πατέρας του, ως «θεμελιωτής του Χριστιανισμού» στο Βυζάντιο, αλλά και ο ίδιος και οι απόγονοί του: βλ. C. Diehl, *Θεοδώρα*, μερ. III, κεφ. I, σ. 144.

¹⁶ C. Diehl, *Θεοδώρα*, μερ. III, κεφ. I, σσ. 143-145.

αβασάνιστα αλλά επίμονα και επιδέξια, να επιβάλει στον σύζυγό της τη σοφή της γνώμη, να αποτρέψει τυχόν θεολογικές έριδες και να διατηρήσει, έστω και φαινομενικά, την ειρήνη των Εκκλησιών στη χώρα. Γεγονός το οποίο, τουλάχιστον ως προς τον C. Diehl, αποτελεί τιμή για τη Θεοδώρα που για την ώριμη αντίληψή της, δικαίως κατατάσσεται στην «κάστα» των πάλοι ποτέ συνειδητοποιημένων και σωφρόνων πολιτικών.¹⁷

Εν κατακλείδι, πιστεύω πως ο C. Diehl, «εν αντιθέσει» με τον Προκόπιο, θεωρεί τη Θεοδώρα «ευσεβεστάτη» και ειλικρινά αφιερωμένη στον Θεό και της αποδίδει μια ιδιαίτερη αφοσίωση σε ό, τι αφορά τη θρησκεία και την Εκκλησία. Επιπλέον ο ίδιος ιστορικός αναφερόμενος στην πίστη της αυτοκράτειρας, εξάγει την πράα, μετριοπαθή και διπλωματική, θα είκαζα, θρησκευτική της πολιτική, ενώ ταυτόχρονα την απαλλάσσει «τελείως» από τη χροιά της θρησκοληψίας, ιδιότητα η οποία χαρακτηρίζει «σκαιά» τον «φανατικά» ορθόδοξο Ιουστινιανό.

3. 2 Κ. Θεοχάρους

Όπως εξιστορεί ο Θεσσαλονικέας μυθιστοριογράφος στα πρώτα κεφάλαια της βιογραφίας του για την αυγούστα, αρκετά δυσάρεστα και ανίερα περιστατικά στιγμάτισαν την εφηβία καθώς και την πρώιμη νεαρή ζωή της Θεοδώρας. Πραγματικά, η εταίρα Θεοδώρα διετέλεσε ακόλαστη, δεισιδαίμων, χρεωμένη με πολλές συλλήψεις όσο και «φονικές» εκτρώσεις εμβρύων και γι αυτό τον λόγο αναθεματίστηκε από κάποιους ιερωμένους. Όμως, ο ίδιος συγγραφέας πιστεύει ότι η αυτοκράτειρα, έπειτα ιδίως από τον γάμο της με τον Ιουστινιανό και έστω και με κάποιον διχασμό στην προσωπικότητά¹⁸ της, απεδείχθηκε μια γυναίκα σεπτή, γεμάτη ταπεινότητα, φιλανθρωπία, βαθιά ωριμότητα και ολόψυχη αφοσίωση στον Θεό.¹⁹

Εν τούτοις, κατά τον Κ. Θεοχάρους, τον ευρισκόμενο σε αντίθεση με τον Προκόπιο, αλλά και σε μια μόνιμη, σχεδόν, ταυτότητα απόψεων με τον C. Diehl, η μεγάλη και «απίστευτη» μετάλλαξη της Θεοδώρας σε μια ευσεβή και ευλαβική νέα γυναίκα

¹⁷C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. III, κεφ. I, σσ. 140-146.

¹⁸βλ.Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. IX, σσ. 87-88.

¹⁹βλ.Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. VIII, IX, σσ. 75-95.

συντελέσθηκε αμέσως μετά τη γνωριμία της με τον ιεροκήρυκα Μάρρα.²⁰ Τότε που η «πάλαι ποτέ» φημισμένη εταίρα της Πόλης, απατημένη από τον ερωτικό της σύντροφο Εκήβολο, έπαρχο στην Πεντάπολη της Κυρηναϊκής, τον εγκατέλειψε και καταφεύγοντας στην Αλεξάνδρεια κατήντησε να εκδίδεται για βιοπορισμό και με σκοπό να εξασφαλίσει τα ναύλα της προς την Κωνσταντινούπολη. Χάρη στον Μάρρα, τον «καλό άγγελό» της που ο Θεός της έστειλε για να τη βοηθήσει, η Θεοδώρα βρήκε στέγη και προστασία, έμαθε την τέχνη της υφαντικής, αλλά ταυτόχρονα μύηθηκε στο αιρετικό δόγμα του μονοφυσιτισμού. Επιπλέον, συναντήθηκε με τον πατριάρχη Αλεξανδρείας Τιμόθεο, καθώς και με την ερημίτισσα Καισαρία, κάποτε εταίρα και παλιά της φίλη,²¹ η οποία όμως, μάλλον, προσποιήθηκε πως δεν την ανεγνώρισε και την απόδιωξε σαν κάτι το «αποτρόπαιο» και «δαιμονικό». Το συγκεκριμένο περιστατικό με την μεταμελημένη Καισαρία καθώς και τα σοφά και εμπνευστικά κηρύγματα του Τιμοθέου και του Μάρρα, υπήρξαν τα κίνητρα της, αναγεννημένης, μεγάλης αγάπης και αφοσίωσης της Θεοδώρας στον Θεό. Μάλιστα, ήταν τόση η πίστη της στον Παντοδύναμο, όπως αποφαίνεται ο Θεσσαλονικέας μυθιστοριογράφος, ώστε όταν κατά την επιστροφή της στη Βασιλεύουσα, το πλοίο που επέβαινε ναυάγησε, οι θερμές και ειλικρινείς προσευχές της πρώην αμαρτωλής μιμάδας προς τον Ύψιστο και την Καισαρία εισακούστηκαν και έσωσαν αυτήν και τους συνταξιδιώτες της από βέβαιο πνιγμό.²²

Ο Κ. Θεοχάρους, σε σχετική ουδετερότητα έναντι στον Προκόπιο αλλά και με «ικανή» συμφωνία του με το κείμενο του C. Diehl, εξιστορεί πως η Θεοδώρα, μετά την περιπέτεια και τη «θαυματουργή διάσωσή της στη θάλασσα, απέπλευσε στην Αντιόχεια, τον τελευταίο σταθμό του «νόστου» της στην πατρίδα. Εκεί, πρώτη της μέριμνα υπήρξε η μετάβασή της στην εκκλησία όπου, με ευγνωμοσύνη και δέος, ευχαρίστησε τον Παντοδύναμο για τη δύναμη και τη στήριξη που της προσέφερε έως τότε. Όμως έπειτα, η Θεοδώρα, μη διαθέτοντας χρήματα για την παραμονή όσο και

²⁰Μονοφυσίτης Σύριος ιερωμένος, ο οποίος, μαζί με έκπτωτο τον πατριάρχη Αντιοχείας Σεβήρο, κατέφυγε στην Αλεξάνδρεια, αμέσως έπειτα από τον διωγμό που εξαπέλυσε ο αυτοκράτορας Ιουστίνος εναντίον των οπαδών της αίρεσής του μονοφυσιτισμού: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ.Π, κεφ. V, σσ. 133-134.

²¹Η Καισαρία, μια από τις πιο εύχαρεις και ευειδείς εταίρες της Κωνσταντινούπολης και παλιά φίλη της Θεοδώρας, κάποια στιγμή, αηδιασμένη από τη χλιδάτη αλλά και μιαρή ζωή της, απεσύρθηκε στην έρημο όπου, αφοσιωμένη πια στον Θεό, με προσευχές, νηστείες και βασανίζοντας το σώμα της, προσπαθούσε να εξαγνισθεί και να σώσει την ψυχή της. Μετά τον θάνατό της, η Εκκλησία της ανεκήρυξε «οσία»: βλ.Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. Π, κεφ. VI, σσ. 136-142.

²²Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. Π, κεφ. V-VII, σσ. 133-149.

για τα ναύλα της προς την Κωνσταντινούπολη, αρχικά τουλάχιστον και προκειμένου να τα εξασφαλίσει, προσπάθησε να βρει τόσο τον πατριάρχη²³ της πόλης, όσο και μια τίμια εργασία. Εν τούτοις, καθότι τίποτε από τα παραπάνω δεν συνέβηκε, η μεταμελημένη εταίρα, ευρισκόμενη μεταξύ «σφύρας και άκμονος» και μολονότι «καθηγιασμένη», για μια στερνή φορά αναγκάστηκε να ασκήσει την «παλιά της ενασχόληση». Στο σημείο αυτό, προσωπικά διακρίνω πως ο Θεσσαλονικέας μυθιστοριογράφος, θέτοντας στον αναγνώστη την απορία της τόσο ταχείας αλλαγής της σεπτής υφάντριας και θεολογικής μαθήτριας του Μάρρα, σε γυναίκα «ελευθερίων ηθών», εντοπίζει τον «ευμετάβλητο χαρακτήρα» της Θεοδώρας. Ιδιότητα «ανατροπής» την οποία εκείνη είχε, κατά την άποψή μου, επιδειξί και στο παρελθόν, ακολουθώντας το παράδειγμα της μητέρας της.²⁴

Έκτοτε, σύμφωνα με την πένα του Κ. Θεοχάρους και «άμα» της εγκατάστασης της Θεοδώρας στη Βασιλεύουσα, οι προσευχές και ευχαριστίες στον Θεό και τη χάρη του αποτελούσαν για την πρώην εταίρα μια καθημερινή συνήθεια και ευχαρίστηση, πράγματα στα οποία επιδιδόταν με προθυμία, ενώ ταυτόχρονα δούλευε τίμια για να εξασφαλίσει τα προς το «ζην» σε εκείνη και τη μικρή κόρη της.²⁵ Από τη στιγμή μάλιστα που στέφθηκε αυγούστα στο πλάι του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, η Θεοδώρα, για μια ολόκληρη ζωή, όχι μόνο τυπικά αλλά και ουσιαστικά, εξέφραζε την ευσέβεια και ευλάβειά της προς τον Θεό και Σωτήρα της. Έτσι οι υπήκοοί του Βυζαντίου, σε όλες ανεξαιρέτως τις λειτουργίες και τις πανηγύρεις των εκκλησιών,²⁶ έβλεπαν τη «σεπτή» τους αυτοκράτειρα να προσέρχεται στον ναό συνοδευόμενη από τον σύζυγό της, ενώ, κάθε Κυριακή όπως και τις γιορτές του Πάσχα, η ίδια, γευμάτιζε είτε στο «Ιερόν Παλάτιον» είτε στο πατριαρχείο, με συνδαιτυμόνα της τον «μακαριότατο» επικεφαλής της Εκκλησίας της χώρας.²⁷

²³ Από τη στιγμή που εξεδιώχθη από τον πατριαρχικό θώκο ο μονοφυσίτης Σεβήρος, η θέση εκείνη παρέμενε χωρίς αντικαταστάτη: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. II, κεφ. VIII, σ. 151.

²⁴ βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. VI, σσ. 57-70.

²⁵ Όταν η Θεοδώρα επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη, είχε ήδη στα σπλάχνα της το παιδί κάποιου από τους τόσοι άγνωστους άνδρες στους οποίους εξεδόθηκε κατά την παραμονή της στην Αντιόχεια. Αυτή, όμως, τη φορά δεν θέλησε να υποβληθεί σε μια από τις μεθόδους της για να αποβάλει και, κατά τον Κ. Θεοχάρους, κράτησε το παιδί για συντροφιά της: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. II, κεφ. VIII, σ. 152.

²⁶ Βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. IV, κεφ. I, 213-215, πρβλ. Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός, Αι Εμπορικοί Πανηγύρεις*, τόμ. III, σσ. 271-276.

²⁷ Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μέρ. IV, κεφ. V, σ. 230, πρβλ. μέρ. IV, κεφ. VIII, σσ. 250-251 του ίδιου.

Στο συγκεκριμένο σημείο ο Θεσσαλονικέας ιστοριογράφος, σε αντίθεση και πάλι με τον Προκόπιο αλλά «συνακόλουθος» του C. Diehl, έχει ολοκληρωτικά, θα τολμούσα να εικάσω, συνεπαρθεί από τη «διπλωμάτισσα» και ορθολόγο Θεοδώρα. «Εκ πρώτης», συγκρίνοντας την με τις ήδη προηγούμενες βυζαντινές ανασσες,²⁸ την τοποθετεί σε «βάθρο υπεροχής» και, δια στόματος των υπηκόων της, της αποδίδει το προσωνύμιο της «Αγίας Θεοδώρας».²⁹ Κατόπιν, εξαιρεί τη γλυκιά μορφή της και την ικανότητά της να δαμάζει τον εαυτό της και να τον συγκρατεί από τα ατοπήματα, ενώ, στη συνέχεια περιγράφει την ταύτιση και ανάμειξη της ευσεβούς Θεοδώρας με τον λαό της, την ενεργή συμμετοχή της στα προβλήματά του, καθώς και τη συμπαράστασή της στους ανήμπορους ασθενείς. Μάλιστα, ιδιαίτερη υπήρξε, κατά τον ίδιο συγγραφέα, η μεριμνα της αυτοκράτειρας προς τους ηλικιωμένους καθώς και τα ορφανά παιδιά, κυρίως εκείνα των στρατιωτών που «έπεσαν» στο καθήκον τους. Και τους μεν πρώτους τους επισκεπτόταν συχνά στο γηροκομείο για να κουβεντιάσει μαζί τους και να απαλύνει τους πόνους και τη μοναξιά τους, τα δε νήπια τα κρατούσε στα χέρια της παρηγορώντας τα για την ορφάνια τους.³⁰

Συνεχίζοντας τη διαφοροποίησή του από τον Προκόπιο και συνυπογράφοντας στο κείμενο του C. Diehl, ο Κ. Θεοχάρους συνάγει ότι η Θεοδώρα, ευσεβής και ευλαβής προς τον Κύριο, στον ίδιο χώρο με την ταπεινή κατοικία που έζησε μετά την επάνοδό της από την Αλεξάνδρεια και εκεί όπου πρωτοσυνάντησε τον Ιουστινιανό, κάποια στιγμή έκτισε και μια εκκλησία. Κατόπιν, στην κατάλληλη χρονική περίοδο που μπόρεσε να αποσπάσει χρήματα από το αυτοκρατορικό θησαυροφυλάκιο, το συνήθως «άδειο» λόγω των πολλών πολέμων που διεξήγαγε η αυτοκρατορία, η αυτοκράτειρα επανοικοδόμησε τον ναό των Δώδεκα Αποστόλων ή Αγίων Αποστόλων σύμφωνα με τον γάλλο βυζαντινολόγο.³¹ Επίσης η Θεοδώρα, πιστή, ευλαβική και με δέος για το μεγαλείο του Θεού, σε πολλά σημεία της Πόλης, από το κέντρο έως ακόμη και αυτό το «Ιερόν Παλάτιον», έκτισε άσυλα και ξενώνες για τους ασθενείς και οδοιπόρους,

²⁸Ως πρότυπα ανασσών, κατά τον Κ. Θεοχάρους, αναφέρονται οι: η σύνευνη του Θεοδοσίου του Β' Αθηνά³/4δα και μετέπειτα αυτοκράτειρα Ευδοκία, η Ειρήνη και η χήρα του Θεοφίλου, Θεοδώρα: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. IV, κεφ. VII, σ. 246.

²⁹Στο συγκεκριμένο σημείο της διήγησής του ο Κ. Θεοχάρους αποφαινεται πως, ίσως, ο Προκόπιος υπερβάλλει για τη Θεοδώρα στο λιβελλογράφημά του της *Απόκρυφης Ιστορίας*, όμως, πριν κάποιος ερευνητής ή αναγνώστης επιχειρήσει να χαρακτηρίσει πραγματικά «αγία» την αυγούστα, θα ήταν προτιμότερο, κατά την άποψη του μυθιστοριογράφου, να απευθυνθεί στο αντίστοιχο κείμενο του «έγκυρου» βυζαντινολόγου C. Diehl: βλ. Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. IV, κεφ. VIII, σ. 252.

³⁰Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. IV, κεφ. VII, σσ. 246-248.

³¹βλ. C. Diehl, *Θεοδώρα*, κεφ. III, κεφ. I, σσ. 144 -145.

μονοφυσίτες κυρίως, οι οποίοι έρχονταν στην πρωτεύουσα από όλη τη χώρα, για να δούν την «οσία» τους αυτοκράτειρα.³²

Αναφορικά με την «ευσέβεια» και «ευλάβεια» της Θεοδώρας, θεωρώ πως, ενώ ο Κ. Θεοχάρους βρίσκεται σε σχετικισμό και πολλακίς σε αντίθεση με το κείμενο του Προκοπίου, εν τούτοις ευθυγραμμίζεται με τον C. Diehl και την τοποθετεί στην «ύψιστη» βαθμίδα αγάπης και δέους προς τον Θεό και την ιερωσύνη Του.

3.3 P. Cezaretti

Ο P. Cezaretti, εμμένοντας, τόσο στην αντίθεσή του για την άποψη του Προκοπίου όσο στη συναίνεσή με τον C. Diehl και τον Κ. Θεοχάρους αναφορικά με το θέμα της «ευσέβειας» και «ευλάβειας» της Θεοδώρας, με τον συνήθη σχετικισμό του ως προς την εξέταση γεγονότων, μεταφέρει τις χριστιανικές καταβολές της κόρης του Ακακίου γύρω στο 6000 από την αρχή του κόσμου και συγκεκριμένα τον έβδομο «Αιώνα» και περίπου το 500 μ. Χ., της χριστιανικής εποχής.³³ Σε μια περίοδο, σύμφωνα με τον Ιταλό ιστορικό, γεμάτη φιλανθρωπία και ευσπλαχνία, τότε που οι κάτοικοι της οικουμένης αλλά και του Βυζαντίου, ιδιαίτερα, πλησίαζαν τον Θεό πλήρεις ευσεβών πόθων και συναισθανόμενοι την αγάπη, τον σεβασμό και το δέος προς Αυτόν. Τοιουτοτρόπως, κατά τον Ιταλό ιστορικό-βυζαντινολόγο, το πνεύμα του Κυρίου είχε διεισδύσει βαθιά στην οικογένεια του «σαλτιμπάγκο» Ακακίου, προσδίδοντας μια «αξιοσημείωτη» χριστιανική χροιά στη ζωή των μελών της και με λογικά, όπως θεωρώ, συνεπακόλουθα τα ονόματα του πατέρα και των τριών θυγατέρων του: Ακακίου, Κομιτώς, Θεοδώρας και Αναστασίας.³⁴

Επιπρόσθετα από τον Προκόπιο, τον C. Diehl και τον Κ. Θεοχάρους, ο Ιταλός ιστορικός αναφέρει ότι η Θεοδώρα είχε την τύχη να γεννηθεί σε μια χρονική περίοδο,

³²Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. IV, κεφ. VIII, σσ. 252-253.

³³Κατά την Αγία Γραφή, η πρώτη Κυριακή του Μαρτίου, τότε που ο Θεός άρχισε να δημιουργεί τον κόσμο, σήμαινε την αρχή των «Αιώνων». Ο κάθε «Αιών» είχε διάρκεια χιλίων ετών και καθώς οι μέρες της δημιουργίας ήσαν επτά, συνεπώς, η «θαυμαστή πορεία των χιλιετιών» θα συντελείτο σε επτά περιστροφές: βλ. L. Rydén, *The Life of Saint Andrew the Fool*, κεφ. II, στίχ. 2.954.

³⁴Ο P. Cezaretti σχολιάζει ότι Ακάκιος (α+κακός) σημαίνει αυτόν που δεν βλέπει. Το όνομα, Κομιτώ, προέρχεται από το κομάω-κομήτης και κατ' επέκταση «αστέρι» ήτοι, πιθανόν, το άστρο που ακολούθησαν οι Μάγοι της Ανατολής για να φθάσουν στη Βηθλεέμ. Επίσης, η Θεοδώρα είναι «από Θεού δεδομένη», ενώ η Αναστασία εννοεί την Ανάσταση του Ιησού Χριστού: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σσ. 29-30.

μετέωρη μεν μεταξύ αρχαιότητας και μεσαίωνα, όμως ταυτόχρονα πλήρη από τη λατρεία του «*Τιμίου Ξύλου*», του σταυρού του Ιησού και του ακάνθινου στεφάνου του. Έτσι η δευτερότοκη κόρη του Ακακίου, ήταν επόμενο από πολύ νωρίς να μυηθεί στον χριστιανισμό, η δε ευσέβεια και ευλάβειά της προς τον Παντοδύναμο να αποτελούν για εκείνη ένα «τερπνό» μυστήριο που τη συνέπαιρνε. Επίσης οι γονείς της Θεοδώρας, παρά την ανεπαρκή μόρφωση και τις «αβασάνιστα» χαλαρές ηθικές αρχές τους, συχνά μιλούσαν στις κόρες τους για τον λόγο του Θεού, ενώ, μετά τον θάνατο του Ακακίου, η χήρα και τα ορφανά του κατέφυγαν στο δίκτυο βοήθειας του πατριαρχείου και τέθηκαν υπό την αιγίδα της εκκλησίας. Εκεί τους παρέχονταν όχι μόνο υλικά εφόδια ή ιατρική περίθαλψη, αλλά συγχρόνως και πνευματική καθοδήγηση για σύνεση, καρτερία, αγάπη και πίστη προς τον «φιλεύσπλαχνο» Θεό και τη Χάρη του.³⁵

Ενώ ο Προκόπιος με ύφος ψόγου και «χολής» επιμένει στην «*Απόκρυφη Ιστορία*» του, ότι δηλαδή η «σεξουαλική πρακτική» της Θεοδώρας στο 512 μ. Χ., περίπου και στην παιδική ηλικία των δώδεκα ετών υπήρξε «σοδομική» και κατά συνέπεια «άκρως» απαξιωτική, κατακριτέα και μη επιδεχόμενη καμμίας συγχώρησης,³⁶ εν τούτοις, ο P. Cezaretti διαφωνεί. Έτσι, προσεταιριζόμενος μάλλον με το «ήπιο» ύφος του C. Diehl και του K. Θεοχάρους, στο κείμενό του παρουσιάζεται διαλλακτικότερος και πιο επιεικής. Μας διαβεβαιώνει πως ο Χριστιανισμός αποτελεί το πρώτο θρησκευτικό δόγμα που, εισάγοντας μια διαφορετική και ανώτερη αντίληψη περί ανίερης σωματικής μεταχείρισης και σεξουαλικής ελευθεριότητας, «απαρχής» του ακόμη συγχώρησε και απάλλαξε από την αμαρτία τις μεταμελημένες «εκδιδόμενες» γυναίκες. Ακολουθώντας το παράδειγμα του «Κυρίου _μϺν ὕἱσοῦ Χριστοῦ» με την Μαρία Μαγδαληνή, δέχθηκε στους κόλπους του τις εταίρες και έδωσε την ευκαιρία εισόδου στον «γαλήνιο χώρο του Θεού», τον Παράδεισο, σε κάθε «μιαρή» σωματικά γυναίκα, αρκεί να μετανοούσε. Επιπρόσθετα, έως ότου συντελούνταν το ποθητό αποτέλεσμα μιας τέτοιας μετάλλαξης, οι δυστυχείς εκείνες υπάρξεις είχαν το δικαίωμα, λόγω αναγκαιότητας, να ασκούν τις «ασελγείς» τους δραστηριότητες. Όμως, σε ολόένα μικρότερη κλίμακα και μάλιστα, σε

³⁵P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. I, σ. 28

³⁶βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμ., τόμ. VI, κεφ. IX, 1-46, σσ. 102-116.

«εντυπωσιακά» αντίστροφη αναλογία με την αύξηση της αγάπης και του σεβασμού τους προς τον Κύριο και τη «θεία Χάρη» του.³⁷

Σε συνέχεια των σχολίων της προηγούμενης παραγράφου, ο P. Cezaretti συνεχίζει να αμφινοεί σχετικά με τον τακτικισμό του Προκοπίου να αποδείξει την ασέβεια και περιφρόνηση της Θεοδώρας προς τον Θεό και το Θέλημά του. Όμως και σε αντίστοιχο συνασπισμό με τον C. Diehl και τον K. Θεοχάρους, ο ίδιος ιστορικός πιστεύει στην ύπαρξη χριστιανικής συνείδησης στην μεσαία κόρη του Ακακίου, έστω και σε συνδυασμό με τις «ακόλαστες» πράξεις της. Τοιουτοτρόπως, στο έβδομο κεφάλαιο της μελέτης του για τη Θεοδώρα και αναφορικά με το ταξίδι εκείνης στην Πεντάπολη της Κυρηναϊκής και στην παραμονή της στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου,³⁸ αρχικά αναδεικνύει τις, πρωτογενούς μορφής, θρησκευτικές της καταβολές. Κατόπιν, μετά την εξιστόρηση του «Γολγοθά» που η ίδια υπέστηκε κατά τη μετάβασή της από την επαρχία της Κυρήνης στην πόλη του Αλεξάνδρου, την τοποθετεί στο μονοφυσιτικό περιβάλλον του Θεολόγου Σεβήρου και του πατριάρχη Τιμοθέου.³⁹ Και εκεί, ο P. Cezaretti περιγράφει τη θεαματική αλλαγή της Θεοδώρας σε μια πραγματικά θρησκευόμενη γυναίκα, η οποία, χάρη στη μύησή της στη θεία διδασκαλία και τις πολύτιμες νουθεσίες των αλεξανδρινών διδασκάλων της, από αμαρτωλή και άσεμνη εταίρα μετουσιώθηκε σε μια «ευσεβή, αγία και αφοσιωμένη στον Κύριο» χριστιανή μονοφυσίτισσα.⁴⁰

Ο P. Cezaretti, όπως πιστεύω, ενώ σε άλλα σημεία του κειμένου του για τη Θεοδώρα ακολουθεί, πάντα βέβαια σχετικιστικά αλλά και συνειδητά, ως πηγή του τον Καισαρέα χρονικογράφο, εν τούτοις, αναφορικά με την ευσέβεια και ευλάβειά της αυτοκράτειρας, συνάδει με τους C. Diehl και K. Θεοχάρους και παρουσιάζει στον αναγνώστη και μελετητή αξιόλογα δείγματα της χριστιανικής της υφής και συμπεριφοράς. Έτσι και στο κείμενο του Ιταλού ιστορικού, είναι εμφανής η γεμάτη ενδιαφέρον και σεβασμό στάση της αυγούστας, τόσο στους «ακραίους»

³⁷Σε μεταγενέστερα χρόνια, ολόκληρη η «Ανατολική Μεσόγειος» μιλούσε, φανερά εντυπωσιασμένη, για την αλλαγή του βίου αμαρτωλών γυναικών που μετενόησαν και κατέληξαν να γίνουν «οσίες» και «άγιες». Ως τέτοια παραδείγματα αναφέρονται οι: αγία Άφρα, αγία Πελαγία, αγία Μαργαρίτα-Μαρίνα και αγία Μαρία Αιγυπτία: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 79-81.

³⁸βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. VI-VII, σσ. 127-173.

³⁹P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. VII, σσ. 160-171.

⁴⁰P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. VII, σσ. 150-173.

«αναχωρητές»,⁴¹ όσο και έναντι των ερημιτών και μοναχών «αγίων». Χαρακτηριστικά παραδείγματα της «ιώβιας» υπομονής και του δέους της αυγούστας προς τον κλήρο, περιγράφονται «εκ πρώτοις», το χωρίς ανταπόκριση αίτημά της προς τον διφυσίτη Παλαιστίνιο μοναχό «άγιο» Σάββα.⁴² Τότε ο ιερωμένος, στη θερμή παράκληση της Θεοδώρας να εισηγηθεί στον Θεό ώστε να της δοθεί μια άλλη ευκαιρία μητρότητας, απαξίωσε να της απαντήσει, θεωρώντας «εαυτόν» ισχυρότερο και διεκδικώντας από μόνος του το δικαίωμα της σιωπής. Επίσης, «απίστευτη» και εξ ίσου «κραυγαλέα», κατά την άποψή μου, χαρακτηρίζεται η ανοχή της μονάρχισσας, απέναντι στην απαράδεκτη «ιερή τρέλλα» και υβριστική συμπεριφορά του μονοφυσίτη ασκητή Μαρ του Μοναχικού.⁴³

Ο Ιταλός ιστορικός αποφαίνεται ότι τα ευσεβή συναισθήματα της Θεοδώρας προς τον Θεό διακρίνονται και στις «νεαρές»,⁴⁴ νόμους δηλ του Ιουστινιανού όπου, υπό την επήρεια της συζύγου του, έτεινε να δίνει στο Δίκαιο κατευθύνσεις βασισμένες στον Χριστιανισμό και την πίστη προς αυτόν.⁴⁵ Εκεί, εκτός από την τάυτιση γνώμων μεταξύ της Θεοδώρας και του Ιουστινιανού για το γενικό όφελος της αυτοκρατορίας, υπερέχουν οι θρησκευτικοί όροι καθώς και οι αντιπροσωπευτικότεροι εκκλησιαστικοί κανόνες. Αποκορύφωμα μάλιστα όλων αυτών λογίζεται ο επίσημος και λεπτομερής όρκος⁴⁶ του κάθε πολίτη, προ της ανάληψης καθηκόντων ή της υπηρεσίας του στη διάθεση των αυτοκρατόρων. Επίσης, στα μέτρα της Θεοδώρας για την χειραφέτηση και προστασία της γυναίκας διακρινόταν τόσο το πνεύμα ευσπαχνίας της προς την οποιαδήποτε «κατατρεγμένη» ομόφυλή της, κάτι που απέρρεε από προσωπικές της

⁴¹Μοναχοί που αρνούσαν τον επίγειο κόσμο και αφοσιώνονταν στον Θεό, επιλέγοντας τη μοναχική σχέση με Αυτόν: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. X, σ. 257.

⁴²Το 531 μ. Χ., περίπου, ένας ασκητής της ερήμου πλησίον της Ιερουσαλήμ και παρά την Νεκρά Θάλασσα, στα ενενήντα του χρόνια απεφάσισε να πάει στην Κωνσταντινούπολη και με πολλά αιτήματα για τους αυτοκράτορες. Τότε, καθώς καταγράφεται από τον P. Cezaretti, ο άγιος μοναχός απέφυγε να απαντήσει στο αίτημα της Θεοδώρας για τεκνοποίηση, όχι εξ αιτίας του αμαρτωλού παρελθόντος της από το οποίο άλλωστε την είχε, ήδη, συγχωρήσει, αλλά λόγω του ότι ήταν μονοφυσίτισσα: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. X, σσ. 257-259.

⁴³βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. X, σσ. 259-261.

⁴⁴Βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. XIII, σσ. 330-334.

⁴⁵Η Θεοδώρα, τιμώντας τον Ιουστινιανό και επιθυμώντας να πετύχει τη μακροήμερευση στο θρόνο τόσο του ιδίου όσο και τη δική της, με τη σύνεση και την οξύνειά της, πάντα τον συνεβούλευε και του έδινε τις σωστές ιδέες και λύσεις: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. XII, σσ. 302-309.

⁴⁶«Ορκίζομαι στον παντοδύναμο Θεό, στον υιό του τον μονογενή Ιησού Χριστό και Θεό μας, στο Άγιο Πνεύμα, στη Μαρία, Αγία και Αειπάρθενο μητέρα του Θεού, στα τέσσερα ευαγγέλια που κρατώ στο χέρι να υποστώ την τιμωρία που προβλέπεται απ' τους νόμους των ευσεβών αυτοκρατόρων μας: βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. XIII, σσ. 339-340.

μάλλον εμπειρίες,⁴⁷ όσο και η επιθυμία της να πραγματοποιήσει το Θέλημα του Κυρίου και έτσι να Τον ικανοποιήσει. Έτσι, κατά τον Ιταλό βυζαντινολόγο, σε προοίμια νόμων και κειμένων του συζύγου της αλλά και σε επιγραφές εκκλησιών, δικαίως η Θεοδώρα αποκαλείται «*ευσεβεστάτη σύζυγος του Ιουστινιανού που του δωρήθηκε από τον Θεό*», «εστεμμένη υπό του Θεού», ή και «*εκθαμβωτικός ευσεβής νους με ανεξάντλητη φροντίδα για τους πτωχούς*». Φράσεις που εξαίρουν την ευσέβεια και την ευλάβειά της, ενώ, ταυτόχρονα τονίζουν τη λατρεία και την ευγνωμοσύνη της στον Ευεργέτη Δημιουργό.⁴⁸

3.4 G. Rachet

Ο G. Rachet, σε αντίθεση και αυτός με τον Προκόπιο, αλλά σε σχετική τάυτιση με τον C. Diehl, τον K. Θεοχάρους και τον P. Cezaretti, εντοπίζει, έστω και σε λανθάνουσα κατάσταση, ίχνη της ευσέβειας και ευλάβειας της Θεοδώρας στην παιδική ηλικία της και συγκεκριμένα στην μητριαρχική της οικογένεια. Συνεπώς η Βενέρια, μητέρα της δευτερότοκης κόρης του Ακακίου, παρότι γυναίκα «ελαστικής» ηθικής και πρώην εταίρα, εν τούτοις πολλές φορές κατά το διάστημα της «αμφισβητούμενης» χριστιανικής ανατροφής των παιδιών της αναφερόταν στον Θεό και στην πίστη των κοριτσιών της προς Αυτόν. Ίσως, από νεαρή ακόμη ηλικία, η «χήρα» του αρκτοτρόφου του Πρασίνων του Ιπποδρόμου να θαύμαζε την αρχαία θεά Αφροδίτη. Όμως, ταυτόχρονα εκστασιαζόταν από τη «μεγαλωσύνη» του Χριστού και της Παναγίας και πίστευε πως «σύσωμη» η Αγία Τριάδα αγαπούσε και προστάτευε τους ανθρώπους, με κορυφαίο παράδειγμα τη σωτηρία της Μαρίας Μαγδαληνής από τον Ιησού.⁴⁹

Η Θεοδώρα του G. Rachet, λοιπόν, καταγόμενη κατά το ήμισυ από την Πάφο της Κύπρου από την πλευρά της μητέρας της, ήταν προφανές πως, εν μέρει τουλάχιστον, θα μούνταν στη λατρεία της αρχαίας θεάς της ωραιότητας και του έρωτα. Όμως, στο σημείο αυτό, ο Γάλλος μυθιστοριογράφος παρεμβαίνει και με αρκετή βεβαιότητα μας πληροφορεί πως η Θεοδώρα ουδέποτε υπήρξε γόνος του καλού και «απαίδευτου»

⁴⁷Βλ. P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. XIII, σσ. 331-333, πρβλ. Προκοπίου, *Ιστορία των Πολέμων*, αρχ. κείμ., τόμ. VII, κεφ. 31, 14.

⁴⁸P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, κεφ. XIII, σσ. 338-344.

⁴⁹G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 39, 51-52.

Ακακίου. Στην πραγματικότητα, έπειτα από «σημαντικές» αποκαλύψεις της μητέρας της προς την ίδια, η μετέπειτα άνασσα του Βυζαντίου ήταν παράνομος καρπός της Βενέριας και ενός πρωτοποριακού και «αιθεροβάμονα» μονοφυσίτη ιερέα από το Καλλίνικο, μια πόλη κοντά στις όχθες του ποταμού Ευφράτη και πλησίον της Έμεσας της Συρίας. Όταν το 498 μ. Χ., ένα χρόνο δηλαδή πριν από τη γέννηση της Θεοδώρας,⁵⁰ έγινε η «μοιραία» για τους αιρετικούς και ιδιαίτερα τους μονοφυσίτες, Σύνοδος της Χαλκηδόνας, τότε άρχισαν τα προβλήματα και η θρησκευτική δίωξη του πατέρα της, ο οποίος τελικά δολοφονήθηκε δια λιθοβολισμού από φανατικούς διφυσίτες και κατόπιν εντολής του καθολικού πατριάρχη Φλαβιανού.⁵¹ Επομένως, προσωπικά θεωρώ μάλλον φυσιολογικό και αναμενόμενο το γεγονός ότι η δευτερότοκη κόρη της Βενέριας, λόγω καταβολών και ως παιδί ενός μορφωμένου και γνώστη της Θεολογίας κληρικού, θα πρέπει να είχε μέσα της, έμφυτα, κάποια θρησκευτικά πρότυπα και αρχές χριστιανικής παιδείας, έστω και «αιρετικής».⁵²

Τοιουτοτρόπως και δια όλων των παραπάνω στοιχείων, τολμώ να εκφέρω πως από τον G. Rachet, σε αντιπαραβολή με τον Προκόπιο αλλά και σε συνακολουθία με τον C. Diehl, τον K. Θεοχάρους και τον P. Cezaretti, δρομολογείται μια τοποθέτηση της τότε απλής μιμάδας και μετέπειτα αυγούστας Θεοδώρας στο «Πάνθεον» των πιο ευσεβών και ευλαβών αυτοκρατειρών. Δια τούτο και όλη της η ζωή, από νεαρής ακόμη ηλικίας, διανθίζεται είτε με χριστιανικές πράξεις, είτε με θεολογικές και λατρευτικές φράσεις. Στον Γάλλο μυθιστοριογράφο, μάλιστα, τέτοιου είδους αναφορές υπάρχουν διάσπαρτες στο κείμενό του, ενώ, λαμβάνοντάς τες με τη σειρά, αρχικά εμμένουμε στην ευχή της Θεοδώρας «να είναι ευλογημένη η οικία του Πομπηίου». Του «ύπατου» δηλαδή ανηψιού του αυτοκράτορα Αναστασίου, που με συνείδηση και «ακραιφνή» φιλανθρωπία βοήθησε τη μητέρα της Θεοδώρας Βενέρια, την ημέρα που εκείνη, ατυχώς, αρρώστησε και τελικά απηνθρακώθηκε λόγω της πυρκαγιάς που προκάλεσαν στασιαστές των δύο φατριών του Ιπποδρόμου.⁵³

⁵⁰Στο σημείο αυτό ομολογείται από τον G. Rachet, ότι η Θεοδώρα γεννήθηκε το 499 μ. Χ., περίπου: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σ. 54.

⁵¹G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 51-55.

⁵²G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. III, σσ. 53-55.

⁵³Ο Γάλλος μυθιστοριογράφος αναφέρει πως όταν η Βενέρια ασθένησε ξαφνικά από της καρδιά της και ενώ βρισκόταν με τη Θεοδώρα στην αγορά και, τυχαία, έξω από το ανάκτορο του Πομπηίου, τότε εκείνος προθυμοποιήθηκε να την περιποιηθεί. Όμως, ατυχώς λίγο αργότερα η κατοικία του πλουσίου υπάτου κάηκε ολοσχερώς και με αποτέλεσμα η δύστυχη μάνα της Θεοδώρας να βρει τραγικό θάνατο:βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. X, σσ 144-157.

Σύμφωνα με τον G. Rachet, κάποια στιγμή η Θεοδώρα μυήθηκε από τον διανοούμενο και καλό της φίλο Ιωάννη Λαυρέντιο στο φαινόμενο της «μετενσάρκωσης», της πίστης δηλ. των πυθαγορείων⁵⁴ ότι η ψυχή μετά τον θάνατο του ανθρώπου δεν πεθαίνει, αλλά περιπλανάται αναμένοντας να επανενσαρκωθεί σε άλλο σώμα. Όμως, η τάση της αυτή θεωρούνταν «παρενθετική» έναντι της μύησης της στον Χριστιανισμό και η οποία, κατά μεγάλο μέρος της, οφειλόταν στις διδασκαλίες και τις νουθεσίες της «απλοΰζκης» μεν, αλλά κατανοητής και πειστικής μητέρας της πριν εκείνη πεθάνει. Έτσι το 512-514 μ. Χ., περίπου, η Θεοδώρα πήγαινε σε χριστιανικούς ναούς και μονές της Κωνσταντινούπολης, όπου άναβε κεριά και ενίοτε παρακολουθούσε τη θεία λειτουργία ή άκουγε τα κηρύγματα των διάφορων μοναχών και διαφωτιστών του χριστιανισμού. Κυρίως όμως, αρεσκόταν στις «λυρικές» εκκλησιαστικές ψαλμωδίες όπως εκείνες του Ρωμανού, του επονομαζόμενου Μελωδού, ιερωμένου από την Έμεσα της Συρίας, ο οποίος, αφού πρώτα υπήρξε διάκονος στον ναό της Αναστάσεως της Βηρυτού, κατόπιν εγκαταστάθηκε στη μονή της «*Θεοτόκου Τν τοις τ|ς Κύρου*» στην Πόλη. Για τον Ρωμανό εικάζεται πως, ευρίσκομενος κάποτε στην εκκλησία της Παναγίας των Βλαχερνών, παρουσιάστηκε ενώπιόν του η Θεοτόκος και του έδωσε ένα τόσο λαμπρό χάρισμα ποίησης και μουσικής, ώστε έκτοτε ο «πεφωτισμένος» εκείνος κληρικός δεν έπαυσε ποτέ να μελωποεί ύμνους και με αυτούς να δοξάζει το μεγαλείο της Παρθένου και του Ιησού.⁵⁵

Ο Γάλλος μυθιστοριογράφος, σε αντιδιαστολή και πάλι με τον λίβελλο του σύγχρονου της Θεοδώρας Προκοπίου⁵⁶ και επί μακρόν ερωτικού φίλου της, όπως και σε σχετική συμφωνία με τον C. Diehl, τον K. Θεοχάρους και τον P. Cezaretti, πολύ συχνά στο κείμενό του υπερθεματίζει τη σταδιακή και ολοένα μεγαλύτερη ταύτιση της Θεοδώρας με τον Χριστιανισμό και την πίστη στον ένα και μοναδικό Θεό. Αν και επί μεγάλο χρονικό διάστημα υπήρξε εγκλωβισμένη σε φιλοσοφικές συζητήσεις περί της λατρείας των θεών της κλασικής αρχαιότητας, εν τούτοις, κάποια στιγμή και ερχόμενη, τυχαία, σε επαφή με τους ορθόδοξους ναούς της Βασιλεύουσας και τις

⁵⁴Μαθητές ή οπαδοί της σχολής του Σάμιου φιλοσόφου και μαθηματικού, Πυθαγόρα: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. XI, σ. 166, πρβλ. Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, σ. 1516.

⁵⁵G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. XIII, σσ. 183-184.

⁵⁶Η Θεοδώρα, κατά τις πληροφορίες που μας παρέχει ο G. Rachet, κάποια στιγμή και ούσα γνωστή και εύπορη εταίρα, γνώρισε και, εν τέλει, συνήψε θυελλώδη και πολυκύμαντη σαρκική σχέση με τον «αγνό» δεκαοκτάχρονο και τότε φοιτητή της νομικής, Προκόπιο: βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. XII-XXVI, σσ. 176-406.

θησκευτικές ακολουθίες και τελετές τους, η έως τότε αμφιταλαντευόμενη Θεοδώρα άλλαξε και όχι μόνο. Κατέληξε στο σημείο να εκκλησιάζεται τακτικά, να προσεύχεται με πίστη και σεβασμό προς τον Κύριο και να απολαμβάνει τον «καλωσυνάτο» λόγο, όπως και την κάθε θεάρεστη πράξη της. Τοιουτοτρόπως, στην ιστοριογραφία του G. Rachet για τη Θεοδώρα και σε πολλά σημεία της εξιστόρησής του, βρίσκουμε φράσεις και παραγράφους με πληροφοριακά στοιχεία που καταμαρτυρούν την αγαλλίαση και το δέος που αισθανόταν όταν παρακολουθούσε τη «θεία λειτουργία». Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα, από τον ίδιο τον συγγραφέα σχολιάζεται η, ίσως πρώτη, εκείνη λειτουργήση της ευσεβούς πλέον Θεοδώρας στην Παναγία των Βλαχερνών, με το πρωτόγνωρο δέος που ένοιωσε για το «ιερό μυστήριο» και τη «μαγευτική» κατανυκτική ατμόσφαιρα του ιερού χώρου.⁵⁷ Επιπρόσθετα, αξίζει να αναφερθεί η ευχή και υπόσχεση της μιμάδας και εταίρας στον αρχιτέκτονα Ανθέμιο, ώστε, με τη χάρη και βοήθεια του Θεού, η ίδια να αξιωθεί να χρηματοδοτήσει μια «μεγαλόπρεπη» ανακατασκευή της Αγίας Σοφίας, σαν ένα αιώνιο σύμβολο δόξας, αλλά και σαν δείγμα της ευσέβειας και ευλάβειάς της προς τον Θεό.⁵⁸

3.5 Γ. Ρούσσος

Ο Γ. Ρούσσος, κάπως διαφοροποιημένος από τον C. Diehl, τον K. Θεοχάρους, τον P. Cezaretti και τον G. Rachet σχετικά με την ευσέβεια και ευλάβεια της Θεοδώρας, αποφαίνεται πως αφετηρία της κάθαρσής της από την πρότερη «μιαρή» ζωή η οποία, ως εφιάλτης, την ακολουθούσε παντού και την κατεδίωκε, δεν υπήρξε η ευσέβειά της προς τον Θεό αλλά ο χαμός του «αγνού» της γιου, Ανθεμίου,⁵⁹ στον οποίο ήλπιζε να στηριχθεί τόσο εκείνη, όσο και η ψυχή της. Άλλωστε, σύμφωνα με τον ιστορικό συγγραφέα, αυτό υποδήλωνε και ο ασκητισμός της εποχής εκείνης, που πρέπει να σημειωθεί ότι δεν ήταν μόνο ένας αποκλειστικά θρησκευτικός θεσμός για όσους επιθυμούσαν να αφιερωθούν στη λατρεία του Κυρίου. Ταυτόχρονα δεχόταν στην εστία του όλους τους άνδρες και τις γυναίκες, οι οποίοι, μετά από δυσάρεστα περιστατικά που συνέβησαν στη ζωή τους ή εξ αιτίας συνειδησιακής κρίσης, κατέφευγαν στον ασκητικό όσο και μοναχικό βίο για να θεραπεύσουν την ψυχή τους

⁵⁷βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. XIII, σσ. 186, 196, 197 & κεφ. XIV, σσ. 219-227.

⁵⁸βλ. G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. XVIII, σ. 280.

⁵⁹Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη πορφύρα*, κεφ. VI-VIII, σσ. 24 -26.

και να βρουν τη γαλήνη. Τοιουτοτρόπως, κάποιои, βασανίζοντας το σώμα τους και νηστεύοντας, έσβυναν αργά και μετέβαιναν στην «αιώνια ανυπαρξία», «εν αντιθέσει» με άλλους που, αφού επούλωναν τις «πληγές» της ψυχής τους, επέστρεφαν στην εγκόσμια ζωή.⁶⁰

Ο Γ. Ρούσσος διατείνεται ότι η Θεοδώρα, αμέσως μετά την εγκατάλειψή της από τον σύζυγό της Εκήβολο που εξαφανίστηκε παίρνοντας μαζί του και τον γιο τους, κατάφερε να αποφύγει την αυτοκτονία και να σωθεί χάρη στο ένστικτο, την ισχυρή της θέληση, αλλά και την ήρεμη ασκητική της ζωή. Εκ των υστέρων η ίδια, συναισθανόμενη ότι όλα αυτά προέρχονταν από το μεγαλείο του Υψίστου και την αγάπη του προς τον άνθρωπο, αφοσιώθηκε στα θεία καθώς και στη λατρεία των Ιερών Μυστηρίων που μετουσιώνουν τον άνθρωπο σε όσιο και τον οδηγούν πλησιέστερα στον ουρανό.⁶¹

Στη συνέχεια του κειμένου του, ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει ότι η επίκτητη και φαινομενικά σταθερή αφοσίωση καθώς και πίστη της Θεοδώρας προς τον Παντοδύναμο, εκφράζονται με την, καθ' όλα, αξιοπρεπή της στάση στο συμπόσιο της προαναφερόμενης φίλης της, Μακεδονίας, μιας από τις πιο ευκατάστατες και φημισμένες εταιρές της Κωνσταντινούπολης. Αρχικά, κατά τον ιστορικό συγγραφέα, η μεταμελημένη κόρη του Ακακίου δεν επιθυμούσε να παρευρεθεί στη συγκεκριμένη συνεστίαση. Εν τούτοις, τελικά πήγε ωθούμενη κυρίως από την πληροφόρηση της Μακεδονίας ότι εκεί θα εύρισκαν και θα εκμαίευαν πληροφορίες, «περί του Εκηβόλου» από τον ιστορικό συγγραφέα και «άρχοντα» του «Ιερού Παλατίου», Προκόπιο.⁶² Ο Γ. Ρούσσος διατείνεται πως μέσα στο «χλιδάτο» ανάκτορο της Μακεδονίας, ουσιαστικά η Θεοδώρα αισθανόταν οίκτο για την «αήθη» ζωή των «υπερφιάλων» και ματαιόδοξων παρισταμένων, με τις ανούσιες και κολάσιμες διασκεδάσεις τους. Κάποια στιγμή, μάλιστα, καθώς η μεταμελημένη μιμάδα αναγκάστηκε να αποκρούσει με αηδία έναν αρκετά ευγενή, όμως, ταυτόχρονα μεθυσμένο άνδρα, τότε παρ' ολίγο να προπηλακισθεί από τον Προκόπιο, τον «γλοιώδη» αυλοκόλακα του αυτοκράτορα Ιουστίνου αλλά και τον άνθρωπο που η ίδια αναζητούσε. Τελικά, από τον ιστορικό συγγραφέα εξιστορείται πως η άκοσμη

⁶⁰Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. IX-X, σσ. 26-30.

⁶¹Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. VIII-XI, σσ. 26-30.

⁶²Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XII, σσ. 32-33.

και μάλλον κακεντρεχής χειρονομία του Καισαρέα αξιωματούχου και μετέπειτα ιστορικού, απετράπηκε από τον ανηψιό και διάδοχο του αυτοκράτορα, Ευδαίμονα,⁶³ τον άγνωστο δηλαδή που είχε προηγουμένως παρενοχλήσει τη Θεοδώρα.⁶⁴

Ο Γ. Ρούσσος αποφαίνεται ότι η ισόβια, πλέον, ευσέβεια και ευλάβεια της Θεοδώρας καθώς και η αφοσίωσή στον Θεό αναδεικνύεται σε όλη της τη μεγαλοπρέπεια, όταν κατά τη διάρκεια της ξαφνικής παρουσίας του Ιουστινιανού στην οικία της, άφοβα του ομολόγησε ότι τον λυπήθηκε πραγματικά για τον δρόμο της ακολασίας που ακολουθούσε και που τον οδηγούσε τόσο αντίθετα προς τα «θετικά δρώμενα». Επίσης, στην παράκληση του διαδόχου του θρόνου να τον βοηθήσει και να μείνει κοντά του για πάντα, η Θεοδώρα αρνήθηκε, αφ' ενός ανθιστάμενη στον πειρασμό για μια μεγαλόπρεπη και «βασιλική» ζωή και αφ' ετέρου για να τον σώσει, όπως του είπε, από αυτή την ίδια. Τελικά, κατά την άποψη πάντα του Γ. Ρούσσου, η μεταμελημένη κόρη των μονοφυσιτών Πατέρων της, της Αλεξανδρείας και πιστή υπήκοος του Κυρίου, αφού πρώτα απέκρουσε, βίαια σχεδόν, τον Ιουστινιανό και παρά τα επιχειρήματα της Μακεδονίας να την πείσει να μείνει στην Κωνσταντινούπολη, για μια ακόμη φορά απεχώρησε στην έρημο των Αγίων.⁶⁵

Στο εικοστό κεφάλαιο της βιογραφίας του για τη Θεοδώρα, ο Γ. Ρούσσος αξιάζει την απόφαση της πρώην μιμάδας να αποσυρθεί στην έρημο. Την θεωρεί ως προϊόν της Θείας Πρόνοιας και του Υψίστου που φρόντισε την ψυχή και σκέψη της κόρης του Ακακίου, οδηγώντας την στην αυτοθυσία και αυταπάρνηση, χαρακτηριστικά μιας «ιέρειας του Θεού. *«Αν η Θεοδώρα δεχόταν τότε»*, εμμένει ο Γ. Ρούσσος στο σκεπτικό του και εννοεί την πρόταση του Ιουστινιανού, *«η αυτοκρατορία θα έχανε την έντονη χριστιανική της υφή»*. Μάλιστα ο ίδιος συγγραφέας συμπληρώνει πως, σε μια τέτοια περίπτωση, το Βυζάντιο θα έχανε την «οσία» Δέσποινά του, ενώ, ο Ιουστινιανός, χωρίς τη συμπαράστασή και τις «θεόσταλτες» συμβουλές της, θα παρέμενε ο νωθρός και άβουλος διάδοχος, ο αδύναμος να μετουσιωθεί στον μελλοντικό, «μεγάλο» και «ισχυρό» αυτοκράτορα που, όντως, υπήρξε. Έτσι, ο Γ. Ρούσσος καταλήγει ότι η θεοδώρα, από την πάλη μεταξύ της αφοσίωσής της στο

⁶³Το όνομα «*Ευδαίμων*», κατά τον Γ. Ρούσσο, χρησιμοποιούνταν από τον Ιουστινιανό ως ψευδώνυμο, προκειμένου να μην αναγνωρίζεται και συνεπώς ενοχλείται από τον κόσμο: βλ. Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. VIII-XV, σσ. 34-42.

⁶⁴Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XII-XV, σσ. 32-42.

⁶⁵βλ. Γ. Ρούσσο, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XVI-IX, σσ. 42-54.

καλό και στον δρόμο του Κυρίου και της ένδοξής της στον πλούτο και τον έκλυτο βίο, εξήλθε νικήτρια και, παρά την νέα επίμονη συναισθηματική πίεση του Ιουστινιανού, δεν ενέδωσε. Τότε, ούσα αμετάπειστη προτίμησε τον δρόμο της αγιοσύνης και του ασκητισμού, προκαλώντας ταυτόχρονα τον σεβασμό όλων και κυρίως του «φανατικού» θαυμαστή της και μετέπειτα αυτοκράτορα.⁶⁶

Ο Γ. Ρούσσος, σε μια διαφορετική απόδοση της ζωής της Θεοδώρας από τον Προκόπιο, τον C. Diehl, τον Κ. Θεοχάρους, τον P. Cezaretti και τον G. Rachtet, διατείνεται πως η «ασκήτισσα» Θεοδώρα, παρά την αυστηρότητα και τις στερήσεις του νέου της βίου, εν τούτοις αισθανόταν ότι καμμία από τις προσπάθειές της δεν θα μπορούσε να την εξιλεώσει και να την απαλλάξει από τα τόσα «ανίερα» παραπτώματά της έναντι του Θεού. Όμως, τότε σαν «από μηχανής θεός» παρουσιάσθηκε μπροστά της ο αρχιδιάκονος του πατριάρχη Αλεξανδρείας Τιμοθέου, ανακοινώνοντας στην έκπληκτη και «ανήσυχη» πρώην εταίρα την επιθυμία και επίσημη προσκλήση του μεγάλου ιεράρχη να την γνωρίσει.⁶⁷ Πράγματι έτσι συνέβηκε και από εκείνη τη στιγμή, σύμφωνα με την εξιστόρηση του Γ. Ρούσσου, η Θεοδώρα, αμέσως μετά την άφεση των αμαρτιών της από τον «άγιο» Πατριάρχη, ξαναβρήκε την εμπιστοσύνη στον εαυτό της και επανέκτησε τον αυτοσεβασμό της. Μάλιστα, για τη σωτηρία τη δική της όσο και των άλλων μονοφυσιτών συνανθρώπων της που ταλαιπωρούνταν, αλλά και το σημαντικότερο, χάρη στην πίστη στον Θεό και το μεγαλείο Του που της εμφύσησε ο Τιμόθεος, άφησε κατά μέρος κάθε δισταγμό και με θάρρος και σθένος δέχθηκε μια «ιερή» αποστολή: να πάει στο Βυζάντιο και εκεί να δώσει τη χριστιανική της μάχη για τη στήριξη των περιθωριοποιημένων και «υπό διωγμόν» ιδικών της μονοφυσιτών.⁶⁸

Ο Γ. Ρούσσος αποφαινεται ότι η Θεοδώρα, ως αυτοκράτειρα, πολλάκις προσευχόταν στον Θεό προκειμένου να βρει τη γαλήνη, την ψυχραιμία και την εγκράτεια, προσόντα πολύτιμα τόσο για την σωτηρία της ψυχής της, όσο και για τη θέση και υπόστασή της ως άνασσα. Μάλιστα, ο ίδιος ιστορικός συγγραφέας ισχυρίζεται ότι η ευσέβεια, η ευλάβεια και η πίστη της Θεοδώρας προς τον Κύριο φαινόταν από το

⁶⁶βλ. Γ. Ρούσσος, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XX-XXI, σσ. 52-56.

⁶⁷Στο σημείο αυτό, από τον συγγραφέα σχολιάζεται πως η συνάντηση της Θεοδώρας με τον πατριάρχη στάθηκε η αφορμή για την μεταμελημένη εταίρα, ώστε να έλθει αντιμέτωπη με τη μεγάλη της τύχη: βλ. Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XXII, σσ. 56-58.

⁶⁸Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XXVI, σσ. 64 -66.

πλήθος των εικόνων που είχε στο τρίκλινό της, όπου προσευχόταν, παρακαλώντας τον Ύψιστο να της δώσει δύναμη, ώστε να ανταπεξέλθει στις κακίες και μηχανορραφίες των αυλικών και, συχνά, στενών συνεργατών της. Σύμφωνα με τον Γ. Ρούσσο, για όλους συνέτρεχε η η Θεοδώρα και τα πάντα κατανοούσε. Ακόμη και τη στιγμή που, έπειτα από την «αιμοσταγή» στάση του Νίκα, βρέθηκε αντιμέτωπη με το πτώμα του πρώην συζύγου της και μισητού της εχθρού, Εκηβόλου, του απαγωγέα του μονάκριβου παιδιού της, η ευσεβής και ευλαβής μονάρχισσα δεν μπόρεσε να προβεί στην ιεροσυλία να καταρασθεί τον νεκρό, παρά μόνο παρακάλεσε τον Ύψιστο να τον συγχωρήσει.⁶⁹

Κατά τον Γ. Ρούσσο, ένα άτομο με την ενδεδειγμένη ευσέβεια, ευλαβεια, αλλά και την υπευθυνότητα της Θεοδώρας, ήταν αδύνατο να μείνει ατάραχο μπροστά στις καταστροφές και τους βανδαλισμούς που υπέστηκε η Αγία Σοφία. Έτσι, για να εξιλεωθεί απέναντι στον Θεό άρχισε τα σχέδια για την ανοικοδόμηση του ναού και ταυτόχρονα δόθηκε ολόψυχα στην κατασκευή και οργάνωση ορφανοτροφείων για τα παιδιά των 30.000 φονευθέντων στρατιωτών. Ίδρυσε, επίσης, εργαστήρια χειροτεχνίας για την εξασφάλιση πόρων στις χήρες των νεκρών, ενώ, συγχρόνως επιστράτευσε μοναχές και πατρικίες, οι οποίες με εράνους και ποσά από τα βασιλικά ταμεία κατάφεραν προς «δόξαν Κυρίου» να απαλείψουν, κάπως, τα αιματηρά αποτυπώματα της εξέγερσης του 532 μ. Χ. Στο σημείο αυτό ο ιστορικός συγγραφέας παρεμβαίνει, τονίζοντας ότι η Θεοδώρα έκανε τα πάντα για αποτινάξει το «επιλήψιμο» του παρελθόντος της και να εξιλεωθεί ενώπιον του Σωτήρα της, Θεού.⁷⁰ Δεν εφησυχάζοταν καθόλου και μάλιστα καθημερινά ικέτευε την Παναγία να την αποτρέψει από απαγορευμένα και ανεπίτρεπτα αισθήματα, όπως εκείνο της έντονης ερωτικής της επιθυμίας για τον γραμματέα της Θεοδόσιο αλλά και για τον Ανθέμιο, ο οποίος στην πραγματικότητα και από τραγική ειρωνία της τύχης συνέπεσε να είναι ο χαμένος της γιος.⁷¹

Όμως, καθώς μας εξιστορεί ο Γ. Ρούσσος, η πραγματική και «άμετρη» ευσέβεια και ευλάβεια της Θεοδώρας καθώς και η πίστη και εμπιστοσύνη της στον Θεό, επήλθαν αργότερα, μετά δηλαδή το επώδυνο γεγονός της αυτοκτονίας του γιου της Ανθεμίου.

⁶⁹Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. XXXIX, σ. 92, κεφ. XXXXIII, σ. 102, κεφ. LVI-LVII, σσ. 127-130, κεφ. LXVII-LXVIII, σσ. 148-153, κεφ. ICI, σ. 203.

⁷⁰Γ. Ρούσσου, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. 92-93, σσ. 206-207.

⁷¹βλ. Γ. Ρούσσος, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. 98-123, σσ. 218-270.

Έως τότε, μπορεί αρχικά η εταίρα κόρη του Ακακίου να μην είχε την πρέπουσα πίστη και δέος προς τον Θεό, όπως και αργότερα ως αυτοκράτειρα να μην υπήρξε συνειδητά πιστή, η δε ευσέβεια και ευλάβειά της να μην ήταν βαθιές και απόλυτα ειλικρινείς παρά, ίσως και ασυνείδητα ακόμη, επίπλαστες και περισσότερο για το «θεαθήναι». Εν τούτοις, η Θεοδώρα, μόνο έπειτα από το τραγικό χτύπημα που δέχθηκε από τον θάνατο του γιού της ένωσε και η ίδια πως για πρώτη φορά κατενόησε την «απόλυτη» πίστη προς τον Παντοδύναμοū την αληθινή αφοσίωσή της στις προσευχές, αλλά και το πιο σημαντικό, την αληθινή μετάνοια την απέχουσα πολύ από κάθε είδους επιδεικτικότητα και φιλοδοξία.⁷²

Ο Ρούσσοσ σε μια λεπτομερή περιγραφή του ενδότερου εαυτού, των συναισθημάτων και του χαρακτήρα «εν γένει» της Θεοδώρας, μας παρουσιάζει τα διάφορα στάδια από τα οποία παρήλθε η αυτοκράτειρα προκειμένου να προσεγγίσει την πραγματική και βαθιά ευσέβεια και ευλάβεια. Αρετές που καθ' όλη τη διάρκεια της μεταμέλειάς της προσπαθούσε να αποκτήσει και τελικά, έστω και αργά, πέτυχε.

4. Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό παρατηρήσαμε ότι εκτός του Προκοπίου ο οποίος, μεταξύ των μύδρων που εξαπέλυσε για την ανηθικότητα της Θεοδώρας, δεν είχε περιθώρια να αναφερθεί έστω και σε, τυχόν, ίχνη της ευλάβειας και ευσέβειάς της, οι υπόλοιποι σύγχρονοι ιστορικοί και συγγραφείς της μελέτης μας εκθείασαν «τα μέγιστα» την ευλαβικότητα και δέος της αυτοκράτειρας προς τον Θεό. Μάλιστα, μέσα από γεγονότα και πράξεις της, ο C. Diehl, ο K. Θεοχάρους, ο P. Cezaretti, ο G. Rachet και ο Γ. Ρούσσοσ, προσπάθησαν να περιγράψουν όλα τα στάδια από τα οποία εκείνη πέρασε προκειμένου να εδραιώσει, τελικά, την γνωστή και, κατά πολλούς, «θρυλική» πίστη και αγάπη της προς την Αγία τριάδα.

⁷²Γ. Ρούσσοσ, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. 200-235, σσ. 431- 502.